

A vorbi despre cercetare în România e ca și cum ai predica în deșert

Liviu Jalbă

Microelectronica¹

Părerile care urmează pot fi oricând criticate cu temei, cel puțin cu argumentul că, da, nu suntem cercetători declarați, n-avem diplomă în acest sens, facem o muncă de fabrică și, nu-i așa, ce e mai departe de liniștea și profunzimea cercetării decât haosul problemelor administrativ-gospodărești, de aprovizionare etc., dintr-o fabrică ?

Nici nu avem vreo legătură directă cu lumea “științifică”, nu participăm la numeroasele seminarii, conferințe, colocvii pe teme demne de un Jules Verne contemporan, nu prezentăm lucrări și rapoarte științifice la întruniri neaoșe sau internaționale, nici măcar doctori în științe nu suntem, fiindcă ce ar fi mai nepotrivit decât un doctor fizician care să pregătească pulberea YAG cot la cot cu un nevrednic muncitor (acum îi zice operator, e mai elevat !) ?

Și totuși, s-ar putea găsi o cantitate neneglijabilă de adevăr în cele de mai jos, dacă ținem seama că nu există întreprindere și producție adevărată fără o puternică activitate de cercetare-dezvoltare, că nici o cercetare aplicativă reală nu se poate duce la capăt fără contribuția esențială a locului de producție căruia îi este destinată. Un cercetător nu e credibil și interesant dacă nu a pus în viața lui mâna pe eprubetă, pe șubler, pe microscop. Nu mă refer, desigur, la cercetătorii din domeniile “pure”.

Dând târcoale subiectului, observăm cu mirare că din multele atitudini, propuneri și soluții legate de domeniul cercetării în România, cel puțin în perioada 1990-2004, rareori am întrezărit lucruri practice, cu o eficiență previzibilă.

De fiecare dată discuțiile s-au cantonat iremediabil în zona cuantumului finanțării, cât la sută din PIB, cine să împartă banii, cum să se finalizeze scadențele...

Asta în cazurile în care nu era vorba despre dezbateri sofisticate ale unor teme grandioase, cu ecouri cel puțin internaționale, în timp ce marea masă a “cercetătorilor” rămânea la probleme “banale” ale lipsei unei teme credibile, fezabile pentru următoarele 6 luni.

Câteva din observațiile critice de atunci rămân, din păcate, valabile și astăzi.

Anume:

1. Finanțarea “contra naturii” făcută prin ridicarea de impozite de la întreprinderile producătoare (în numele cercetării), transferarea acestora (după dijmuirea de rigoare din partea Guvernului) unei entități special create (să zicem Ministerul Cercetării), încă o vămuire internă din partea acestuia (pentru “nevoile” miniștrilor, secretarilor de stat, directorilor generali, pentru participările acestora la cele mai de soi conferințe, simpozioane și altele asemenea), urmând ca, în final, zațul să fie alocat prin diverse șturlubatic

¹ Liviu Jalbă e inginer electronist, absolvent din 1985. Până în 1989 a lucrat la Fabrica de calculatoare din București. După 1989 a făcut consultanță și studii de fezabilitate, software de contabilitate. Din 1994 a fost contractant pentru MobilRom, apoi a reușit să cumpere acțiunile fabricii Microelectronica din București al cărei patron este și în prezent.

inițiative (Orizont 2000, Relansin, Dezvoltare Durabilă, Dezvoltare și Mai Durabilă etc.) unor institute care, în cea mai mare parte, trag să moară.

2. Dar, atenție!, fondurile vin numai dacă acestea își găsesc “end-useri”, recte întreprinderi care, după ce au plătit impozitele, după ce trebuie să-și asigure cum pot cercetarea proprie, trebuie să participe la această mascaradă prin care, de fapt, Institutele de Cercetări finanțează companiile de producție. Asta în timp ce peste tot în lume este exact invers.

Și așa, în loc să fie societatea comercială cea care își dimensionează tema de cercetat, resursele ce le poate aloca acesteia, inclusiv partea umană și materială din interiorul întreprinderii care poate participa la implementarea unor astfel de teme, sarcina este transferată *prin lege* unor creații artificiale ca Ministerul Cercetării, ș.a. De aici lipsa de competitivitate, adică de performanță și interes a institutelor. Ele știu că mare lucru nu pot obține de la minister, de aceea își minimizează eforturile (cheltuielile reale!) pentru a putea beneficia cumva de dramul de finanțare rămas. Pe de altă parte și acești bani, puțini cum sunt, se risipesc după principiul “dacă tot nu mi-ajung, măcar să mă distrez – ergo bibamus, carpe diem, gaudeamus igitur!”.

Am propus ca Ministerul să se ocupe de crearea unei strategii, de identificarea unor priorități ale cercetării în România, cunoscând îndemânarea și pregătirea cercetătorului român, capacitatea de aplicare în România a acestor teme. Iar întreprinderile trebuie să fie cele care să genereze temele efective de cercetare, cerând institutelor să participe la această activitate în condiții de competitivitate.

Această inversare a modului de finanțare ar duce la:

- economisirea unor fonduri importante pentru țara noastră, care astăzi se scurg în buzunarele a tot felul de interpuși, cu nume de funcționari publici;
- cercetarea temelor reale, interesante pentru end-useri, cu șanse de reușită pe piață;
- cofinanțare reală, întreprinderea fiind direct interesată să ridice volumul finanțării pe măsură ce rezultatele devin palpabile;
- trierea institutelor și a oamenilor din institutele de cercetări pe baza performanțelor evaluate de către “clienți”, și NU de către comisii, profesori, terți care au ca singură performanță câte țări au bifat într-un an sau câți prieteni din străinătate au întâlnit pe banii statului;
- ridicarea substanțială a veniturilor cercetătorilor, prin activitatea nemijlocită cu “clientul” care, în cazul unui succes, nu se sfiește să bage mâna în pungă pentru a și-l pregăti pe cel viitor.
- Așadar, all-in-all, schimbarea sensului finanțării ar stimula întreprinderile să producă, adică să creeze, ar fi cea mai eficientă lovitură de îmbunătățire a cercetării, ar crea competitivitate în cercetare, ar aduce bani reali în cercetare, ar crea piața cercetării, ceea ce este evident că nu avem deocamdata.

O altă idee care a fost la fel de neluată în seamă, este aceea de a stabili la “nivel macro” ce se dorește din punct de vedere strategic de la cercetare, pentru că, în acest caz, scopul determină mijloacele. Și identificasem un număr nenul, dar mic, de posibilități, fiecare cu consecința respectivă în planul cercetării:

a. se face cercetare *pentru stimularea producției*, atunci înseamnă că principalul criteriu de evaluare va fi caracterul produsului rezultat (strategic sau obișnuit), impactul său pe piață (creator de piață, prioritate internațională, națională etc.);

b. se face cercetare *pentru atragerea tinerilor spre această activitate* (de exemplu pe simplul motiv că țara nu-și poate face o strategie clară în acest moment despre ce va urma; în acest fel timpul nu este însă pierdut, pentru că nu orice țară poate avea o strategie în cercetare, în orice clipă). Scopul devine atragerea unei populații, de o anumită vârstă, cu o anumită competență, care trebuie integrată acestei activități. Politicile sunt altele, așteptările sunt altele. Nu ne mai uităm către produs, către piață, ci către resursa umană, care ne așteptăm să fie explozia în bine de peste câțiva ani.

c. sau se poate face cercetare *pentru asigurarea imaginii țării*, lucrul la fel de respectabil ca sportul, artele plastice, muzica etc. Atunci se vor acorda preponderență participărilor la întruniri și evenimente internaționale, numărului de premii obținute, participării în Who’s Who și altele similare. Și această strategie presupune măsuri în consecință, specifice, așteptarea fiind pe termen mai lung, dar permițând o pregătire ca pentru olimpiadă, astfel încât vârful de formă al cercetării să poată prinde realizări mai mari după o perioadă lungă de timp.

Ce vreau să spun prin enumerarea celor trei variante de mai sus este că intersecția acestora - din punct de vedere al tacticilor abordate - poate să fie mulțimea vidă, scopul final fiind însă relativ același, pe alt orizont de timp, pe alte resurse financiare și umane.

Nu este nici o rușine în a-ți stabili strategia care să cuprindă inclusiv rezolvarea slăbiciunilor actuale, dar este o mare eroare în a crede că se poate umbla cu o pagină de program de guvernare în mână, crezând că aceasta rezolvă definitiv problema despre care, exact prin ceea ce spui, arăți că nici macar nu s-a identificat.

Actualele (și veșnicele, dacă definim veșnicia ca având 14 ani) programe de guvernare sunt foarte aproape de legile lui Murphy, care spun că „dacă ai un ciocan în mână ți se pare că tot ce întâlnești în cale seamănă cu un cui”.

În acest sens, aprecierea Vestului cum că economia (cercetarea) Romaniei a devenit funcțională este o delicatețe, o bunătate soră cu minciuna.